

TRADUTTORE TRADITORE

Xabier Mendiguren

«Europar pentsamendu amankomuna itzultzaileen obra da. Itzultzailerik gabe ez legoke Europarik, ez legoke mundu literaturarik. Itzultzailerik gabe nik ez nuke ezagutuko Cervantes eta zuk ere ez Kafka. Itzultzaileak Europarentzat mila bider garrantzizkoagoak dira Europar Parlamentuko diputatuak baino». (Milan Kundera)

Txekiar nobelagile sonatuak egin dituen aitorten hauek, euskal kulturarentzat, eta edozein kulturarentzat funtsezkoa den auzi baten aurrez-aurre jartzen gaituzte: itzulpenarenean.

Itzultzaileak, ia historia bera bezain zaharrak izanik, izen txar samarra izan du beti, bazterturik egon da, ezinbesteko gaitz bailitzen, traidore-aippurekin eta ia prostituten status berean. Kunderak berak aurrerago dakartzan hitzak aipatzeko «gaizki ordainduak, gaizki preziatuak, maltratatuak izateaz gainera gauza aski uztargaitzak eskatzen zaizkie: beti autorearen parean egotea, eta aldi berean, erabat haren menpean egotea». Horregatik edo eman izan zaie «ezinaren maitale» izena ere.

Zer esan Euskal Herria eta itzultzaileari dagokionean? Usadioz, gurea bezalako herri txiki bati dagokionez, beti izan

gara herri itzultzaile; gaur eguneko euskaldunok, ia definizioz eta derrigorrean gara itzultzaile (euskaratzaile eta erdatzaile). Zer kontzientzi maila du Euskal Herriak arazo honetaz? Handirik ez. Zer egiten du? Ezer gutxi. Duela dozenerdi bat urte Itzultzaile-Eskola bat sortu zuen Euskaltzaindiak eta hauxe da maila publikoan lanean ari den erakunde bakarra, bere kolokatasun, arazo ekonomiko eta guzti. Gainerakoan, oraindik ez dugu Itzultzaileen Federakunde edo Elkarterik, ez dugu itzulpen-politika ofizialik eta gure argitaratzaileak uzkur ageri dira itzulpenari dagokion lekua emateko berekin dituen zama ekonomikoengatik.

Irakurle askoren urdail ahulak ere ez omen daude itzultzo liburuaren euskara trinkoa liseritzeko. Falta ditugunak aipatzen hasi garenez gero, oraindik ez dugu zinpeko itzultzaile eta adierazlerik ere. Eta txarrena, oraindik erakunde publiko eta pribatu askotan itzulpen-kalitatearekiko sentiberatasun apurrik ez dago eta berdin izaten zaie zerbait euskaraz jartzea, gaztelaniaren parean: zenbat eta desberdinagoa gaztelaniarekiko hainbat hobe.

Ikuspegi hits eta kezkarri honen aurrean, ez dugu ukatuko aurrera ez goazenik, administrazio-mailan eta komunikabideen inguruan itzulpen-mundu bat sortzen ari ez denik, baina falta dena asko dela ozenki aitortu beharra dago.

Nahi badugu eta ez, euskararen homologazioa itzulpenaren froga gaintzetetik igaroko da. Gure literatura eta kultura ez dira iritsiko gara betera zubi honetatik izan ezik. Honetarako behar den oinagitura ez sortzea itsukeria tamalgarria da.

Sartu gara European ekonomiari dagokionean, baina euskara eta euskal kulturari oraindik bide luze samarra geratzen zaie, Kunderak arrazoi badu behintzat.